

גרמא בשבת ויו"ט הנוגע לדף היומי - שיעור 317 והלכה למעשה

I. גדר גרמא (עיין בשש"כ חלק ג מצוה דף י"ז)

(א) אם מעשה אדם גורם שהמעשה יעשה לאחר זמן מ"מ מעשיו הוא נעשה בגוף הדבר כמו המסתפק מן השמן דחייב (צי"ה כ"ג) עיין בתוספות שחיובו משום שמיד כהה אור הנר דאם לאו הוי רק גרמא ולכן מותר לחתוך שעוה מנרו שהוא רק גרם כיבוי ושרי ביו"ט אמנם דעת הרא"ש דאפילו אם אין הכיבוי נעשה מיד מ"מ כיון שנעשה מעשה בגוף השמן אינו חשיב גרמא אלא כיבוי בידים ולכן אסור לחתוך שעוה מן הנר וראיתו משפופרת של ביצה (שם כ"ע:) דחייב אפילו אם אין הכיבוי נעשה מיד כיון שנעשה בגוף הדבר ועיין בשו"ע (תק"ד - ג) שפסק כהרא"ש דאסור ליתן דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם אחר שהדליק ביו"ט משום דחשיב מעשה בעצם השעוה אבל כמה אחרונים חולקים ע"ז דאינו חשיב כעושה מעשה בגוף דבר הנדלק (מ"ב תק"ד - סק"ג) אמנם הרמ"א פסק כתוספות דמותר לחתוך נר של שעוה באור

1. לכן יש לדון אם חבור השעון שבת דומה לשפופרת של ביצה ואסור או אפשר דומה לדבר המונע מלישרף (כ"ל) ובוה מחלוקת המחבר והגר"א אם חשיב דבר חיצוני ונחשב גרמא וכיו"ט מותר ובשבת רק במקום מצוה מותר ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (ה - דף קי"ח) ושו"ת מנחת שלמה (ה - י"ג) ואג"מ (ד - ה"ז - ז וי"ד ג - דף קפ"ד) ובשו"ת יביע אומר (ג - י"ח) ושש"כ (י"ג - כ"ג - ל"ח)

2. לכן הפורס מצודה ובשעת פריסו נכנס בעל חיים יש בו משום מלאכת צד ואם הוא ניצוד לאחר זמן הוא גורם לצידת בעל החיים ויש רק איסור דרבנן (ש"ט"ז - ה מ"ב ס"ק י"ח)

3. ויש מתירים לפזר רעל כדי להמית שרצים דהרי הרעל עומד לכך ואינו מוקצה ובגרמא של משאצ"ג שרי אפילו בשבת וכ"ש ביו"ט ויש אוסרים (שש"כ כ"ה - הטרה כ"ס ע"ג)

(ב) ויש שעושה מעשה שגם אם בעיני הבריות הוא רק גורם למלאכה שתיעשה הוא מ"מ חייב עליו

1. עיין בשש"כ (ה - טטרה ז"ז) דאסור להוציא מים העומד על גבי האש אם המים שבו עדיין אינם רותחים משום שהוא גורם לכך שהמים הנותרים יתבשלו מהר יותר (בשם הגהות רע"א ש"ח - ה) וזה אינו גרם פסיק רישא שדרך המלאכה של בישול דרך גרמא הוא ודומה לזורע וזורה לרוח

2. עיין באג"מ (ד - ע"ד - כ"ג) דאסור לתת מים קרים ולחברו לחשמל סמוך לשבת כיון שיש לחוש שע"י הוצאת חלק מהמים יקרב את בישול השאר

3. אם טעה ופתח את ברז המים החמים בשבת אסור לסגרו כיון שעל ידי זה גורם שהמים הנותרים בדוד יגיעו לידי יד סולדת בו יותר מהר (שש"כ ה - מ"ז) וכ"כ הציץ אליעזר אבל ע"ע בספר מאור השבת (דף תק"ל) בשם הגר"י פישר דהוי פסיק רישא דלא איכפת ליה וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה באיסור דרבנן וגם הוי בגדר מתעסק ואפשר משום שלא עלה על דעתו כלל משום שאינו לפניו ודומה למה שהתיר הגאון רב אלישיב water metering משום שהוא לא ניחא ליה ולא עלה על דעתו כלל כשאינו בפניו

ג) אם הפסקת פעולתו גורם המלאכה אין זה רק גרמא

1. לכן מותר להקטין אש הגעז ביו"ט וגם לכבה לגמרי ועיין באג"מ (ה - י"ג ד"ה "צ"צ להקטין ח"ש") שכתב "יש אצלי חידוש גדול ואיני רוצה לכתוב זה בכתב"

2. ענין הפסקת car ignition בשבת - עיינן בשש"כ (מ - הערה ק"ט) בשם הגרשו"א אם אין נכרי ואין קטן יכבה בעצמו וטוב אם יעשה בשינוי וטעם ההיתר מפני שכל ניצוץ קטן הוא אש חדשה וע"י הפסקת פעולה המנוע הוא גורם רק לכך שלא תיוצר אש חדשה ובמקום הפסד כמו כאן ודאי יש להקל וזה דומה לשופך נפט על אש שאם הוא יפסיק בפעולת השפיכה אינו חייב משום מכבה ועיינן עוד במשנה שבת (כ"ט): ובנידן דידן עדיף טפי מהתם כי שם עכ"פ קיימת אש גדולה ואילו בנידן דידן מייצרים כל רגע אש חדש ועוד אפשר שיצא מזה הזיקא לרבים אם המנוע ימשיך לפעול ושיטתו כשיטת רב משה

(ד) איסור גרמא דוקא באופן שגורם שישתנה המצב הקיים אבל כל שאינו גורם שישתנה המצב הקיים מותר

1. לכן הגרשו"א לא חשש מלהשתמש במעלות שבת (Shabbos elevator) גם בירידה דכיון שאם רק הכניס משא הרי זה חשיב גרמא הואיל והוריד מתחלה רק אחר כך הוא הדין נמי כשהוא עצמו נכנס וממילא נראה דבכהאי גוונא דנידן דידן שבלאו הכי היה נעשה ולא גרם שום חידוש מסתבר דשפיר שרי גם שלא במקום הפסד ואין למחות במי שנוהג להקל (שש"כ כ"ג - מ"ט)

2. לכן דכשיש צורך לפתוח את הבורג (screw) של שעון שבת על מנת להזיז את המחוג ושוב להדקו מותר דזה רק גרמא אשר לשון הגמרא (שבת ק"ז): "גרמא שרי" ורק משום חומרא מצריכינן דוקא במקום הפסד ואיסורו קיל טפי וזה במתכוין וכ"ש באינו מתכוין כגון גרם פסיק רישא (שש"כ י"ג - הערה ס"ה צסוף) ואבל לא כן דעת האג"מ (ד - דף רפ"ד ע"ג לענין שעון שבת)

II. הציורים

1) opening window near lit candle - אסור לפתוח דלת כנגד נר דולק ואם אין רוח מנשבת מותר כשחם מאד (מ"ב רע"ז - סק"ג)

2) opening oven door with thermostat - עיינן באג"מ (ד - ט"ד - כ"ח) דמותר משום דאינו מתכוין ואין פסיק רישא ועיינן עוד בשש"כ (ב - כ"ט - הערה ע"ט)

3) opening refrigerator door - דעות שונות יש בדבר פתיחת המקרר החשמלי עיינן בשש"כ (י - י"ג) אבל דעת הגרשו"א אויערבך בספרו שו"ת מנחת שלמה (סימן י) דאין זה רק על דבר שאינו מתכוין ואין נכון כלל להמנע מלהתענג בשבת ומותר שפיר לפתוח בכל עת

4) thermostat near opened door - עיינן בשערים מצויינים בהלכה (פ - ג) שצ"ע אם מותר לפתחו דאינו בגדר ספק פסיק רישא אלא פסיק רישא ממש ומדברי הב"ח (רע"ז) מכואר דגם בכה"ג מותר אם החדר גדול דהוא שאינו מתכוין

5) turning hot water on and off on not יו"ט - שבת (ה - מ"ד) דמותר עיינן בשו"ת באר משה (ה - מ"ד) דמותר משום זה גרם פסיק רישא ועוד זה גרמא דגרמא דגרמא ולכן אין איסור כיבוי או הבערה ונראה לי דבשבת אסור משום בישול דאף בדרך גרמא אסור (שו"ת יביע אומר ד - ל"ה - ה) ורב מנשה קליין אמר לי שאין זה גרמא

6) shutting radiator on בשש"כ (כ"ג - ס"ד) דאף דהוה פסיק רישא שתכבה האש - שבת מוקדם יותר מ"מ כיון דאינו מתכוין לכך והוה כח שני וגרמא שרינן בכה"ג אבל אם יש מים בדוד שאין חם טוב להחמיר ועיינן האג"מ (ב - ק"ג)

7) opening window shade or window near plants - עיינן בשו"ת הר צבי (קל"ג) דמותר דיש פסיק רישא בב' דרבנן ויש לצרף ההיתר דגרם פסיק רישא מותר

8) sink draining onto plants - עיינן בשש"כ (י"ג - י"ח) דיש להתיר דכיון שאינו מתכוין להוציא המים כדי להשקות בהם ואע"ג דהוה פ"ר דניחא ליה מותר זה גרם פסיק רישא